

Neuropsykiatrisesti oireilevat nuoret – asiakkaan polku (yli 13-vuotias)

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
Koonnut Mari Vuorenmäki
Kehittämissuunnittelija
Tulevaisuuden sote-keskus –hanke

Nuoren (ja huoltajien) polku:

[Lisätietoa ja järjestötoimijoita](#),
[Yhteystietoja](#), [Lähteet](#)

[Huoli herää:](#)
[oireilu ja](#)
[arjen tuki](#)

[Yhteydenotto](#)
[ammattilaiseen](#)

[Palvelun](#)
[aikana](#)
[tapahtuvaa](#)

[Palvelun](#)
[jälkeen](#)

Sisällysluettelo:

- [**HUOLI HERÄÄ: OIREILU JA ARJEN TUKEA**](#)
- Tietoa neuropsykiatrisista häiriöistä
- Nepsyipiirteet saattavat näkyä esimerkiksi näin
- Arjessa nuorta tukevia yleisiä keinoja
- Seksuaalisuus
- Linkkejä arkeen
- Erilaisia ryhmiä ja vertaistukea
- [**MITEN JA KENEEN VOI OTTAA YHTEYTTÄ KUN HUOLI HERÄÄ**](#)
- [**PALVELUN AIKANA TAPAHTUVAA**](#)
- Mitä tapahtuu kun selvitetään mikä on tilanne ja mitä palvelua tarvitaan
  - Hoidon tarpeen arviointi ja Palvelutarpeen arviointi (PTA, ensiarvio): määritelmät
- Palvelujen suunnittelu
- Kaksi erilaista polkua
- Tutkimukset
- Nuoren tuen eri muodot
  - Varhainen tuki
  - Oppimisen ja koulunkäynnin tuki
  - Neuropsykiatrisen valmennus eli ”Nepsyvalmennus”
- Kelan kuntoutukset ja valmennukset
- Palvelujen järjestäminen
- Palvelujen toteutus
- [**PALVELUN JÄLKEEN: SEURANTA JA ARVIOINTI**](#)
- [**LISÄTIETOA JA JÄRJESTÖTOIMIJOITA**](#)
- [**YHTEYSTIETOJA**](#)
- [**LÄHTEET**](#)

[Palaa alkuun](#)

Huoli herää: oireilu ja arjen tuki

- [Tietoa neuropsykiatrisista häiriöistä](#)
- [Nepsyipiirteet saattavat näkyä esimerkiksi näin](#)
- [Arjessa nuorta tukevia yleisiä keinoja](#)
- [Seksuaalisuus](#)
- [Linkkejä arkeen](#)
- [Erilaisia ryhmiä ja vertaistukea](#)

**Nuoren koko
hyvinvointi
huomioitava!!**

Tietoa neuropsykiatrisista häiriöistä

- Neuropsykiatriset häiriöt ovat useimmiten kehityksellisiä aivotoiminnan rakenteellisia tai toiminnallisia poikkeavuuksia ja niistä johtuvia häiriöitä. Sana neuropsykiatrisen tarkoittaa siis sitä, että **kyseessä on aivotoiminnasta johtuva, synnynnäinen piirre, joka näyttää jollakin tavalla ihmisen käyttäytymisessä. Neuropsykiatrisiksi häiriöiksi luetaan yleisimmin:**
  - **Aktiivisuuden ja tarkkavaisuuden häiriö** (attention Deficit Hyperactivity Disorder, ADHD)
    - ADHD:sta voidaan tunnistaa kolme esiintymismuotoa sen mukaan, täyttyvätkö sekä tarkkaamattomuus- että yliaktiivisuus-impulsiivisuuskriteerit (yhdistetty esiintymismuoto) vai pelkästään tarkkaamattomuuskriteerit (pääasiassa tarkkaamaton esiintymismuoto) tai yliaktiivisuus-impulsiivisuuskriteerit (pääasiassa yliaktiivinen tai impulsiivinen esiintymismuoto).
  - **ADD** - aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö ilman impulsiivisuutta ja motorista levottomuutta, keskittyen enemmänkin tarkkaamattomuuden haasteisiin, kuten omiin ajatuksiin jäämiseen, ja toiminnanohjauksen haasteisiin.
  - **autismikirjon häiriöt** (poikkeavuudet vastavuoroisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa sekä rajoittuneet, toistavat, stereotyyppiset käyttäytymismallit).
  - sekä **nykimishäiriöt ja touretten oireyhtymä** (motoriset tai/ja äänelliset tic-oireet).
- Monella neuropsykiatrisia piirteitä omaavalla on poikkeavuuksia aistisäätelyssään. Tämä tarkoittaa sitä, että ihminen saattaa reagoida aisteillaan (kuulo-, näkö-, haju-, maku-, tunto-) joko yli- tai aliherkästi tai käyttäytyä aistimushakuisesti jotakin edellä mainittua aistia käyttäen. Toisaalta aistiyliherkkyyksiä voi esiintyä myös yksistään tai esimerkiksi migreeniä kärsivällä.
- Yllä mainitut piirteet vaikuttavat usein ihmisen käyttäytymiseen, jonka vuoksi jo nuoren arjessa eri ympäristöissä ja vaatimuksissa voi näkyä erilaisia haasteita. Nuoren ympäristöllä onkin vaikutusta nuoren oireilun näkymiseen ja haasteisiin, sillä ympäristö voi joko lieventää tai lisätä oireilua. Neuropsykiatrisissa oireissa olennaisen tärkeää onkin heti huolen herättyä aikuisten kiinnittää huomiota ympäristötekijöihin ja muokata niin koti- kuin oppimisympäristöä nuorelle sopivammaksi. Tällöin nuoren kuormitustaso ja stressi voi vähentyä, jolloin nuori saa paremmin suorituskykyään käyttöön, saa enemmän onnistumisia ja positiivista palautetta käyttäytymisestään ja kykenee toimimaan sekä oppimaan paremmin. Moni neuropsykiatrisia piirteitä omaava nuori saattaa oireidensa vuoksi alisuoriutua koulussa ja siten oppiminen viivästyä, ellei tuki hänelle ole riittävää. Tukikeinot, jotka on tarkoitettu yleisesti neuropsykiatrisesti oireileville nuorille ovat toimintamalleja, joista useimmat nuoret hyötyvät toimintaympäristössään. Tukikeinojen käytöstä ei ole tietävästi neurotyypillisillekään (ihminen, jolla ei ole neuropsykiatrisia erityispiirteitä) nuorille haittaa.
- Huomioitavaa on että kaikki, esimerkiksi nuoren levottomuus, impulsiivisuus tai aggressiivisuus ei automaattisesti ole neuropsykiatrista häiriötä, vaan samankaltaista oireilua voi aiheuttaa moni muukin tekijä, kuten ympäristötekijät, nuoren kielelliset tai opilliset haasteet, perheen elämäntilanne tai muutokset, koetut traumaattiset tapahtumat nuoren elämässä tai vaikkapa unen tai liikunnan puute tai verensokerin vaihtelut. Siksi huolen herätessä aikuisten on tärkeä ilmaista huolensa ajoissa ja hakea apua nuorelle sekä perheelle, että nuori ja perhe saa oikeanlaista tukea ja voi kasvaa ja kehittyä ikätasoisesti.
- Neuropsykiatristen häiriöiden tutkimiseen ja diagnosointiin tarvitaan monia ammattilaisia ja erilaisia tutkimuksia. Tarvittaessa niitä tehdään omassa asuinkunnassa, toisinaan selvittely voi vaatia erityistason osaamista. Neuropsykiatrisia piirteitä olla monella ihmisellä. Olennaista tutkimukseen hakeutumisessa on se, jos piirteet ovat kovin voimakkaita ja ne aiheuttavat ihmiselle itselleen ja/tai ympäristölle haittaa.

[Palaa: Huoli herää: oireilu ja arjen tuki](#)

NEPSYPIIRTEET SAATTAVAT NÄKYÄ ESIMERKIKSI NÄIN:

ARJESSA NUORTA TUKEVIA YLEISIÄ KEINOJA: Sinuttele -tue nuortasi näillä keinoin

PERUSASIAT KUNNOSSA

Riittävä uni
Säännölliset ruoka-ajat
Riittävä liikunta Ruutuajan
huomioiminen
Aikuisen läsnäolo
Kaverisuhteet
Turvallinen arki, jossa
nuorella selkeät,
johdonmukaiset rajat
***OPPIMISEN
MAHDOLLISTAMINEN**

STRUKTUROITU ARKI, ENNAKOINTI

Nuori tietää ennakkoon mitä
tapahtuu milloinkin (ensin-
sitten) ja mitä missäkin
tilanteessa häneltä vaaditaan
Luku- ja viikkojärjestys, jotka
ennalta tiedossa
Arjen säännöllisyys, muutosten
minimointi
Luokan yleiset säännöt ja
seuraamukset
Muutoksista tiedottaminen
Vapaiden/sosiaalisten
tilanteiden suunnittelu
***TURVALLISUUDEN
TUNTEEN VAHVISTUMINEN**

VISUALISOINTI

Kalenterin, kuvallisten
ohjeiden,
munakellon/Time timerin
käyttö, piirtäminen
Läksyt/Tehtävänannot
kirjoitettuna taululle
Eleiden, ilmeiden käyttö
Värien käyttö
***OMAN TOIMINNAN-
OHJAUKSEN JA
AJANHALLINNAN
VAHVISTUMINEN**

AISTIESTEETÖN YMPÄRISTÖ

Nuoren huomioiminen
mahdollisissa
aistipoiikkeavuuksissa
Oman tilan antaminen
Valaistuksen, lämpötilan, äänien
huomioiminen
Tunto- tai makuaistiin liittyvien
poiikkeavuuksien huomioiminen
ym.
***KUORMITUKSEN
VÄHENTYMINEN**

PALKKIOT, MYÖNTEINEN PALAUTE

Kehuminen ja välitön
positiivinen palaute!
Haastavimmissa tilanteissa
motivoiminen esim.
palkkioilla - nuoren kanssa
yhdessä palkkioiden
sopiminen motivoi
enemmän
Vahvuuksien korostaminen!
***ITSETUNNON
VAHVISTUMINEN**

OHJEIDEN PILKKOMINEN

Ohjeiden antaminen yksi
lause kerrallaan
Kuvaohjaus
Ohjeen toistaminen
ääneen
***OHJEIDEN
SISÄISTYMINEN**

LIIKKUMISEN MAHDOLLISTA- MINEN

Liikkuvalla nuorella
tilanteeseen sopivan
liikkumisen tai esim. kädellä
puuhastelun mahdollistaminen
tilanteessa, jossa vaaditaan
paikallaan oloa
Säännölliset tauot
Toimettoman ajan
minimoiminen
***TARKKAAVAISUUDEN JA
VIREYSTILAN
YLLÄPITÄMINEN**

SOSIAALISTEN- JA TUNNETAITOJEN OPETTAMINEN

Tilanteiden ja tunteiden sanoittaminen
tilanteissa, joissa nuori ei sitä itse osaa
(esim. kiukut, harmitukset).
Läsnä oleminen
Taitoharjoittelu
***TUNNE- JA ITSESÄÄTELYTAITOJEN
PARANTUMINEN**

VAATIMUSTEN VÄHENTÄMINEN

Nuoren ollessa
ylikuormittunut on hyvä
vähentää vaatimuksia nuoren
suhteen huomioimalla esim.
tautot harrastuksista sekä
menoista, läksyjen määrä
ym.
Aikuisen joustavuus
***KUORMITUKSEN
VÄHENEMINEN**

YMMÄRRYS

Aikuisena on hyvä muistaa,
että nuori ei käyttäydy
"huonosti" koska niin haluaa,
vaan koska ei siinä
tilanteessa osaa toimia toisin.
Kyky nähdä lapsen käytöksen
taakse.

Seksuaalisuus

- Tieto omista seksuaalioikeuksista ja toisaalta yhteisön asettamista rajoista on tärkeää.
- Nuorella tulee olla lupa puhua omasta seksuaalisuudestaan.
- Nuorella tulee olla lupa olla seksuaalinen, etsiä ja toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan.

- Lisätietoa aiheesta:
  - Seta – Nuoret <https://nuoret.seta.fi/>
  - Yksin tai kaksin – seksuaalisuus kuuluu kaikille <https://www.tukiliitto.fi/tarina/yksin-tai-kaksin-seksuaalisuus-kuuluu-jokaiselle/>
  - Nuorten netti – seksuaalisuus <https://www.nuortennetti.fi/seksuaalisuus/>

Linkkejä arkeen:

Apua arkeen:

- ADHD-liitto: Arki toimimaan [Arki toimimaan – vinkkejä nuoren myönteiseen tukemiseen – ADHD-liitto](#)
- Arjen kesyttäjät [Arjen kesyttäjät - Hämeenlinna \(hameenlinna.fi\)](#)
- Askel Aikuisuuteen [Askel aikuisuuteen » Askel aikuisuuteen](#)
- Barnavårdsföreningen i Finland rf <https://www.bvif.fi/fi/> - monipuolista tietoa monelle, verkkoluentoja ym.
- Dagis materiaalipankki [Materiaalipankki – DAGIS](#) -ohjeita alle kouluikäisille niin itsesäätelyssä kuin liikkumisessa tukemiseen, ruokailuissa rohkaistumiseen, ruutuajan rajaamiseen ym.
- Erityisvoimia [nuoren haastava käyttäytyminen | Erityisvoimia.fi](#)
- Helpperi – sähköinen perhekeskus www.omaperhe.fi
- Keinoja aikuisille ja nuorille arjen hallinnan parantamiseksi ja ADHD-oireiden hallitsemiseksi [Keinoja aikuisille ja nuorille arjen hallinnan parantamiseksi ja ADHD-oireiden hallitsemiseksi \(kaypahoito.fi\)](#)
- Lakeuden omaishoitajat – Oivaltajat hanke <https://www.lakeudenomaishoitajat.fi/oivaltajattoiminta>
- Lapin digiNepsy –klinikka [DigiNepsy -klinikka - ekollega - Virtu](#) -erityisesti aistien huomiointi arjessa!
- Nepsyarki [nepsy \(nepsyarki.com\)](http://nepsy(nepsyarki.com)) - tukea arkeen
- Neuvokas perhe [Etusivu - Neuvokasperhe](#)
- Nuorten mielenterveystalo [Nuoret | Mielenterveystalo.fi](#)
- Nuorten netti [Nuortennetti | MLL](#)
- Näe Nepsy [Näe nepsy \(naenepsy.fi\)](#)
- Papunet <https://papunet.net/> -tukea kuvalliseen tukemiseen
- Positiivinen kasvatus [Etusivu - Positiivinen kasvatus](#) -positiivisen kasvatusotteen tukemiseen
- Sensorisen integraation terapian yhdistys Sity [Etusivu - Sity](#) - yleistietoa sensorisesta integraatiosta – nuoren aistitiedon käsittelystä
- TikTok-lapset/nuoret
- Viitottu rakkaus [uusi etusivu - Viitottu Rakkaus](#) - maksutonta kasvatuksen, ohjauksen ja opetuksen materiaalia
- Valikoiva puhumattomuus [Valikoiva puhumattomuus](#)

[Palaa: Huoli herää: oireilu ja arjen tuki](#)

Erilaisia ryhmiä ja vertaistukea

- ADHD -liitto, vertaistuki [Vertaistuki - ADHD-liitto](#)
- Ammatillisesti ohjattuja vertaistukiryhmiä yhdistyksillä
- Autismiliitto, vertaistuki [Vertaistuki - Autismiliitto](#)
  - eAutismi - Autismikirjon nuoret tarvitsevat tietoa autismikirjosta ja sen ilmenemisestä omalla kohdallaan [eAutismi - Autismiliitto](#)
- Käynti kerrallaan terapia (KKT)
- Ohjaamojen eri hyvinvointiryhmät [Palvelut - Ohjaamo Seinäjoki - Ohjaamo \(ohjaamot.fi\)](#)
- Ohjaamojen Onni - Ohjaamo Onni tarjoaa tukea 18–29-vuotiaille nuorille aikuisille hyvinvoinnin, jännittämisen ja arjen hallinnan haasteisiin. Tukea on tarjolla verkossa pienryhmissä ja yksilöllisesti HOT-muutosvalmennuksena. Palvelumme ovat maksuttomia ja niihin voi osallistua myös anonyymisti. [Nuorille - Ohjaamojen Onni - Ohjaamo \(ohjaamot.fi\)](#)
- Teiniperhekahvila(teinien vanhemmille) Seinäjoki MLL
- Toimintaterapiaryhmät
- Vertaistukiryhmät (Suomen Mielenterveys ry) [Muut vertaistukiryhmät - MIELI ry](#)

**Ryhmistä ja vertaistuesta
voit kysyä omalta
terveydenhoitajaltasi,
kasvatus- ja
perheneuvolasta, koulusi
kuraattorilta tai muulta
alueesi ammattilaiselta**

Miten ja keneen voi ottaa yhteyttä kun huoli herää

Miten voi ottaa huolen esiin ja keneen voi olla yhteydessä:

- Koulussa omaan opettajaan, muuhun opettajaan, erityisopettajaan, opoon, kuraattoriin, terveydenhoitajaan, psykiatriseen sairaanhoitajaan tai jollekin muulle luotettavalle aikuiselle.
- Huolesta voi kertoa muualla sosiaali- tai terveydenhuollon palvelussa jossa asioi.
- Koulussa tai opiskelupaikassa ammattilainen voi itse tuoda huolensa esiin.
- Yhteydenotto käsitellään luottamuksellisesti, sillä jokaisella ammattilaisella on vaitiolovelvollisuus eli ammattilainen ei saa kertoa asiaa eteenpäin toisille ammattilaisille ilman asianomaisen (nuori, vanhempi) lupaa:
  - Luvan saatuaan ammattilainen voi ottaa yhteyttä tai kysyä neuvoa toisilta ammattilaisilta.
- **Nuorta ja perhettä pyritään tukemaan pitkäaikaisesti, sillä ”nepsyys” on piirre mikä seuraa nuorta jollain tavalla koko hänen elämänsä. Tärkeää on saada heti alkuun oikeanlaista tukea oikeaan aikaan.**

Palvelun aikana tapahtuvaa

- [Mitä tapahtuu kun selvitetään mikä on tilanne ja mitä palvelua tarvitaan](#)
  - [Hoidon tarpeen arviointi ja Palvelutarpeen arviointi \(PTA, ensiarvio\): määritelmät](#)
- [Palvelujen suunnittelu](#)
- [Kaksi erilaista polkua](#)
- [Tutkimukset](#)
- [Nuoren tuen eri muodot](#)
  - [Varhainen tuki](#)
  - [Oppimisen ja koulunkäynnin tuki](#)
  - [Neuropsykiatrinen valmennus eli "Nepsyvalmennus"](#)
- [Kelan kuntoutukset ja valmennukset](#)
- [Palvelujen järjestäminen](#)
- [Palvelujen toteutus](#)

Mitä tapahtuu kun selvitetään mikä on tilanne ja mitä palvelua tarvitaan:

- **Nuoren ja perheen kanssa keskustellaan, kun herää huoli lapsen mahdollisesta neuropsykiatrisesta oireilusta.**
- Nuori (ja mahdollisesti vanhemmat) keskustelevat koulun ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa yhdessä:
  - mistä huoli nousee, mitkä ovat nuoren (ja perheen) vahvuudet, millaista tukea nuoren arjessa tarvitaan eri toimintaympäristöissä.
  - läsnä voi olla nuoren ja perheen lisäksi esimerkiksi terveydenhoitaja, sivistystoimen henkilökuntaa, lääkäri ja/tai psykologi. Ryhmä voi kokoontua nuorelle tutussa paikassa, esimerkiksi koulussa, jos tämä sopii nuorelle ja perheelle. Tapaamisissa sovitaan aina: kuinka jatketaan, kuka kutsuu ryhmän koolle, missä tavataan uudelleen ja milloin.
- Ammattilaiset pohtivat yhdessä nuoren ja perheen kanssa, onko tarpeen selvittää asiaa tarkemmin ja mitä asioita tulisi kartoittaa tai tutkia tarkemmin. Ammattilaiset kertovat nuorelle ja perheelle, mitä nämä kartoitukset ja tutkimukset ovat ja arvioivat, milloin kartoitukset ja tutkimukset on mahdollista toteuttaa.
  - kartoituksissa ja tutkimuksissa selvitetään tarkemmin, millaisista tukitoimista nuori voisi hyötyä. Tarkempia tutkimuksia voidaan tehdä esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolassa.
  - neuropsykiatrisessa oireilussa lääkäri tekee mahdollisen diagnoosin ja määrittää mahdollisen lääkehoidon tarvittavien tutkimusten jälkeen. Lääkehoidon rinnalla tulee olla aina muitakin tukitoimia.
- Tarvittaessa nuoren ja perheen kanssa sovitaan, että voidaan tehdä sosiaalihuoltoon pyyntö **palvelutarpeen arvioinnista (PTA)**, mikäli nuoren oireet ovat runsaat, arki haastavaa ja perhe tarvitsisi ja hyötyisi esimerkiksi sosiaalitoimen kautta saadusta tuesta kotiin, tai vanhemmat hyötyisivät sosiaalitoimen kautta saadusta tuesta vanhemmuuteensa ja omaan jaksamiseensa. Mikäli vanhempien tulee lähes heti saada nopeasti tukea esimerkiksi perhetyöstä kodin haastavaan tilanteeseen, voidaan ottaa myös suoraan yhteyttä perhetyöhön ilman palvelutarpeen arviointia.
  - palvelutarpeen arvioinnin tekee sosiaalihuollon ammattilainen. Oma terveydenhoitaja voi olla perheen luvalla yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa selvittämässä perheen tilannetta ja palvelun tarvetta.
    - palvelutarpeen arvioinnissa selvitetään nuoren oireet ja niiden ilmeneminen, tilanteen kuormittavuus, tukitoimet, tehdyt tutkimukset, nuoren mahdolliset diagnoosit.
    - tavoitteena on muodostaa nuoren, ammattihenkilöiden ja tarvittaessa myös nuoren läheisten yhteinen näkemys siitä mikä on nuoren toimintakyky ja perheen toimintakyky, mitä sosiaalipalveluja ja muita tukitoimia nuorelle ja hänen perheelleen on tarpeen järjestää sosiaalitoimen kautta.

Hoidon tarpeen arviointi ja Palvelutarpeen arviointi (PTA, ensiarvio): määritelmät

- **Hoidon tarpeen arvio = hoitoprosessin eri vaiheisiin kuuluva toiminta, jossa terveydenhuollon ammattihenkilö mahdollisuuksien mukaan yhteisymmärryksessä asiakkaan tai potilaan tai tarvittaessa tämän edustajan kanssa tekee arvion asiakkaan tai potilaan tarvitsemasta hoidosta ja sen kiireellisyydestä.**
  - Kiireettömän hoidon tarpeen arvioinnin lakisääteisistä määräajoista ja muista ehdoista perusterveydenhuollossa, erikoissairaanhoidossa ja nuorten mielenterveyspalveluissa säädetään terveydenhuoltolaissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326> Näiden määräaikojen ja ehtojen perusteella seurataan terveydenhuollon eri palvelunantajien hoitoon pääsyn toteutumista.
  - Hoidon tarpeen arvion määrä-ajat (kiireetön hoito - pitää saada yhteys ja saada hoidon tarpeen arvio 3vrk:ssa, 1.9.23 jälkeen 1 vrk:ssa).
- **Palvelutarpeen arvio = toiminta, jossa asiantuntija tai ammattihenkilö arvioi asiakkaan palvelutarvetta ja asiakkuuden edellytyksiä yhteistyössä asiakkaan kanssa sekä sitä, millä palveluilla tarpeisiin pystytään vastaamaan.**
  - Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan palvelutarpeen arviointi on aloitettava viivytyksettä.
  - Palvelutarpeen arviointiin osallistuvat sosiaalihuollon asiakas, sosiaalihuollon ammattihenkilö ja tarvittaessa muut asiantuntijat sekä asiakkaan läheiset.
  - Ensiarvion palvelutarpeesta tehdään 7 arkipäivän sisällä yhteydenotosta. Palvelutarpeen arviointi tehdään kolmen kuukauden sisällä yhteydenotosta.
- Monialaisena yhteistyönä tehtävä palvelutarpeen arviointi vastaa siis sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain edellyttämää palvelun tai hoidon tarpeen arviointia.
- Palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedossa kirjataan johtopäätökset nuoren palveluiden tarpeista.
- **Erilaiset suunnitelmat:**
  - Sosiaalihuollon asiakassuunnitelmassa kuvataan asiakkaan tarvitsemat sosiaalipalvelut ja muu tuki, hänen itsensä toteutettavaksi tarkoitetut voimavarot ylläpitävät ja vahvistavat toimet sekä yhteistyöhön osallistuvat tahot.
  - Terveystarpeen terveys- ja hoitosuunnitelmassa kuvataan kaikki potilaan terveysongelmat sekä niihin liittyvät terveydenhuollon palvelunantajien suunnittelemat tutkimus-, hoito-, kuntoutus- ja seurantatoimet.
  - Erillisten suunnitelmien sijasta asiakkaan suostumuksella voidaan laatia monialainen suunnitelma yhteistyön ja vastuunjaon selkeyttämiseksi.

Palvelujen suunnittelu

- Kun nuoren ja perheen terveystalvelujen ja mahdollisten sosiaalipalvelujen tarve on arvioitu, ryhdytään suunnittelemaan, miten hoito ja palvelut sovitetaan yhteen nuoren ja perheen kannalta mielekkäällä ja toimivalla tavalla. Suunnittelussa on mukana nuori, perhe ja ammattilaiset.
- Ennen suunnittelun aloittamista sovitaan kuka koordinoi suunnitelman laatimista. Palveluiden suunnittelun avulla pyritään välttämään päällekkäisyyksiä ja samalla varmistetaan sujuva arki nuorelle ja perheelle. Vastuutyöntekijä voi olla esim. nuoren oma terveydenhoitaja. Hän voi kutsua koolle palaverin, jossa suunnitellaan palveluja.
- Palvelujen suunnittelupalaverissa sovitaan yhdessä (nuori, perhe ja ammattilaiset):
  - tavoitteet, jotka tukevat nuorta ja perhettä konkreettisesti käytännössä.
  - ammattilaisten työnjaosta ja palveluiden toteutumisen järjestyksestä ja aikataulusta.
- Vanhemmillä on oikeus saada ohjausta ja neuvontaa vanhemmuuteen ja nuoren kanssa toimimiseen. Esimerkiksi neuropsykiatrista valmennusta on myös saatavilla koulussa. Katso [Neuropsykiatrinen valmennus eli "Nepsyvalmennus"](#).
- Tarvittavia arvioita ja tutkimuksia ei pystytä toteuttamaan heti tarpeen ilmettyä. Tuen saaminen on mahdollista, vaikka diagnoosia ei olekaan.

Kaksi erilaista polkua:

Arjen tukitoimet ja ympäristön muokkaaminen

Huoli on tullut esiin

KAKSI ERI POLKUA:

Arvio tehdään: Moniammatillinen ryhmä (mukana voivat olla psykologi, lääkäri, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja/sairaanhoitaja ja tarvittaessa muita ammattilaisia)	Arvio valmis	→	Lääkekokeilu	→	Seuranta
	Diagnoosi asetetaan	→	Ei lääkekokeilua	→	Ei seurantaa automaattisesti
	Ei diagnoosia	→	<u>Vanhempainohjaus, Nepsyvalmennus</u>		
Ennaltaehkäisevät ja varhaisen tuen palvelut aloitetaan ennen diagnoosia	<u>Vanhempainohjaus, Nepsyvalmennus</u>				

Tutkimukset

- Diagnoosi tehdään arviointien ja tutkimusten perusteella.
- Ennen tutkimuksiin ohjaamista on keskusteltu nuoren ja perheen kanssa nuoren käyttäytymistä koskevista havainnoista ja tehty selvitys nuoren ja perheen tarpeista, katso [Mitä tapahtuu kun selvitetään mikä on tilanne ja mitä palvelua tarvitaan](#)
- Arviointeja ja tutkimuksia toteuttaa useampia ammattilainen – tarvittavien arviointien ja tutkimusten tarve arvioidaan yksilöllisesti. Lääkäri asettaa diagnoosin ja pohtii sitä yhdessä muiden ammattilaisten kanssa.
- Nuoren ja perheen tilannetta arvioidaan haastattelemalla, kyselylomakkeiden avulla, toimintaa havainnoimalla ja tehtäviä tekemällä (nuori tekee tehtäviä ammattilaisen kanssa) ja joskus tarvitaan tietoa myös verikokeiden avulla.
- Tietoa kerätään:
  - nuoren psyykkisestä ja fyysisestä terveydentilasta ja oireilusta: miten nuori voi, miten hän jaksaa.
  - oireiden historiasta ja esiintymisestä, esimerkiksi koska oireet ovat tulleet esille, kuinka kauan niitä on ollut, miten ne vaikuttavat nuoren elämään.
  - toimintakyvystä ja suoriutumisesta eri ympäristöissä, eli miten nuori pärjää koulussa, miten kotona sujuu, miten kaverien kanssa sujuu.
  - nuoren ja perheen elämäntilanteesta, esimerkiksi millainen perhe on, onko nuorella sisaria, miten arki sujuu.
  - nuoren suoriutumisesta ja taidoista.
- Tutkimukset tehdään pääosin perhekeskuksessa (opiskeluhoolto, kasvatus- ja perheneuvola), sotekeskuksessa (lääkärin vastaanotto), nuoren koulussa tai erityistasolla erikoissairaanhoidossa. Tarvittaessa ammattilaiset kysyvät neuvoa ja lisätietoa esimerkiksi nuorisopsykiatrialta.
- Arviointien ja tutkimusten tuloksista keskustellaan nuoren ja perheen kanssa ja tehdään suunnitelma nuoren ja perheen tarvitsemasta tuesta sekä seurantarpeesta.
  - Lääkäri aloittaa mahdollisen lääkityksen tutkimusten perusteella.

Nuoren tuen eri muodot

- [Varhainen tuki](#)
- [Oppimisen ja koulunkäynnin tuki](#)
- [Neuropsykiatrinen valmennus eli "Nepsyvalmennus"](#)

Varhainen tuki

- **Nuorella ja perheellä on mahdollista saada varhaista tukea ilman että nuorella on diagnoosia.**
- Varhaisella tuella tarkoitetaan niitä ensimmäisiä toimia, joilla pyritään lisäämään nuoren ja perheen itsenäistä selviytymistä ja takaamaan mahdollisimman hyvä elämänlaatu.
- Varhaista tukea antavat terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja sivistystoimen ammattilaiset:
  - ensisijaista on tiedon jakaminen nuorelle ja perheelle nuoren oireilusta ja käyttäytymisestä sekä varhaiskasvatuksen ja koulun tukitoimet.
  - perhe voi saada tukea kasvatus- ja perheneuvolasta vanhemmuuden ja/tai nuoren kehityksen tukemiseen.
  - tukea voi saada myös eri järjestöjen tai liittojen kautta.
- Nuori voi hyötyä myös kuntoutuksesta, kuten toimintaterapiasta, fysioterapiasta tai puheterapiasta tai psykologin tukikäynneistä. Kuntoutuksen tai tukikäyntien tarve arvioidaan erikseen kyseisen ammattilaisen tekemän arvion perusteella.
- Tukitoimiin kuuluu nuoren ympäristön tarkastelu ja sen muokkaaminen nuoren toimintaa tukevaksi.
- Tukitoimet suunnitellaan ja toteutetaan yksilöllisesti nuoren ja perheen tilanteen ja tarpeiden mukaan.
- Tukitoimien seuranta on tärkeää, että tuki kohdentuu oikein.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

- Perusopetuslain mukaan nuorella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaisen opetuksen ohella oppilaanohjausta ja riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. **Tukea on annettava heti, kun tuen tarve ilmenee.**
- **Tuen tasot ja tukimuodot:**
  - Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaan tilannetta tulee seurata ja aloittaa tuen antaminen heti, kun siihen ilmenee tarvetta. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.
  - Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa.
  - **Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki.** Tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut ja erityiset apuvälineet. Jokaisella tuen tasolla voidaan käyttää kaikkia eri tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätökseen perustuvaa erityisopetusta.
- Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023 <https://okm.fi/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>

Neuropsykiatrinen valmennus eli "Nepsyvalmennus"

- Nuorella ja perheellä on mahdollista saada neuropsykiatrista valmennusta (nepsyvalmennus) tarpeisiin ja tilanteisiin perustuen.
- Neuropsykiatrisen valmennuksen tavoitteena on tukea arjen- ja elämänhallinnan taitoja, uusien myönteisten toimintatapojen kehittymistä sekä myönteisen elämänpolun rakentumista. Valmennuksen avulla pyritään opettelemaan uusia toimintatapoja mahdollisimman hyvän itsenäisen elämän hallitsemiseen.
- Neuropsykiatrisessa valmennuksessa tavoitteet ja aikataulu sovitaan yhdessä asiakkaan kanssa ja menetelmät valitaan yksilöllisesti tavoitteen ja tarpeiden mukaisesti. Tavoitteet ovat konkreettisia ja liittyvät jokapäiväisen elämän vaikeuksiin, esimerkiksi arjenhallintaan, opiskeluun ja ihmissuhteisiin:
  - Nepsyvalmentaja tukee aktiivisesti tavoitteiden saavuttamista, antaa palautetta suoriutumisesta ja kannustaa uusien toimintatapojen löytämisessä.
  - Nuoren motivaatio vaikuttaa valmennuksen tuloksiin ja usein motivaation vahvistaminen on osa valmennusprosessia.
- Käytettäessä nepsyvalmennusta nuorille on olennainen osa nuoren vanhempien tukeminen. Nepsyvalmentaja voi käydä myös koululla ohjaamassa siellä ilmenevien ongelmien ratkaisemisessa.

Lähde: Neuropsykiatriset valmentajat ry [Neuropsykiatriset valmentajat ry](#)

Kelan kuntoutukset ja valmennukset

- Kela järjestää kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja lapsille, nuorille ja aikuisille sekä heidän perheilleen ja läheisilleen. Sopeutumisvalmennuskurssit auttavat nuorta ja hänen perhettään sopeutumaan sairauden tai vamman mukanaan tuomiin muutoksiin.
- Sopeutumisvalmennuksesta ja muista kuntoutusvaihtoehdoista voi keskustella nuorta hoitavan tahon kanssa.
  - Lisätietoa Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseista (Kela) <https://www.kela.fi/kuntoutus-ja-sopeutumisvalmennuskurssit>
- KELAn palveluvalikoimissa on tällä hetkellä useampia tuen mahdollisuuksia, joissa neuropsykiatriset piirteet ja tuki ovat keskiössä:
  - Oma väylä -kuntoutus
  - LAKU -perhekuntoutus
  - NUOTTI -valmennus
- Jos nuoren on sairauden tai vamman vuoksi vaikea valita ammattia tai selvittää opinnoista tai töistä, nuori voi saada tukea kuntoutukseen. Kela järjestää kuntoutusta kaikenikäisille ja turvaa toimeentuloa kuntoutuksen aikana. Kuntoutus auttaa elämään sairauden kanssa, jatkamaan töissä tai palaamaan työelämään:
  - nuoren kuntoutusraha [Nuoren kuntoutusraha | Henkilöasiakkaat | Kela](#)
    - nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta.
    - nuoren kuntoutusrahaa, voi saada jos:
      - Nuori on 16–19-vuotias, työ- tai opiskelukyky tai mahdollisuus valita ammatti tai työ on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi, nuori tarvitsee erityisiä tukitoimia, jotta voi opiskella tai osallistua muuhun työllistymistä edistävään kuntoutukseen (esim. työkokeilu tai -harjoittelu), nuorelle on laadittu hyvinvointialueella henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma (KHOPS) opiskelun tai muun kuntoutuksen ajalle.
- Ajankohtaiset tiedot ja lisätietoa Kelan sivuilta www.kela.fi

Palvelujen järjestäminen

- Nuorelle ja perheelle annetaan kirjallisena yhdessä sovitut asiat.
- Tärkeää on palveluita järjestettäessä tietää mitä palveluita nuorella ja perheellä on jo olemassa.
- Palveluita järjestettäessä arvioidaan myös palvelujen aikataulutusta ja sitä, mitkä sosiaali- ja terveysterveystoimet on mahdollista toteuttaa samanaikaisesti.
- Tukitoimet koululla alkavat, katso kohta [Oppimisen ja koulunkäynnin tuki](#)
- Nepsyvalmennusta on mahdollista saada koko prosessin ajan, mikäli sitä alueella on tarjolla.

Palvelujen toteutus

- Monialaisessa yhteistyössä eri toimialojen palvelut toteutetaan yhdessä sovitun suunnitelman mukaisesti.
- Etukäteen on sovitaan myös toimintatavoista, jos palveluissa tulee muutoksia tai viiveitä.
- **Olellaista on, että palvelut pyörivät.**
- Nuoren ja perheen kanssa on hyvä sopia vastuutyöntekijä, jolta voi tarvittaessa kysyä neuvoa ja apua.
- Palvelut voivat toteutua joko hyvinvointialueen tuottamana tai niin sanottuna ostopalveluna. Ostopalvelu tarkoittaa, että palvelun toteuttaa yksityinen palveluntuottaja.

Palvelun jälkeen: seuranta ja arviointi

- Palveluita seurataan ja arvioidaan niiden tarvetta toteutumiskauden aikana.
- Mahdollista lääkettä seurataan terveydenhuollon ammattilaisten toimesta. Usein lääkettä seuraa terveydenhoitaja. Asiasta sovitaan aina yhdessä.
- Jos nuoren ja perheen tilanne muuttuu tai tuen tarve muuttuu, on tärkeää tarkistaa vastaavatko tukitoimet nuoren ja perheen tarpeisiin.
- Tarvittaessa palvelut organisoidaan uudelleen ja palveluiden toteutusta muutetaan.

Lisätietoa ja järjestötoimijoita:

- ADHD –liitto [ADHD-liitto](#)
- Aivoliitto [Kehityksellinen kielihäiriö | Aivoliitto](#)
- Autismiliitto [Autismiliitto](#)
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue www.hyvaep.fi
- Nuorten mielenterveystalo [Nuoret | Mielenterveystalo.fi](#)
- Suomen Tourette- ja OCD-yhdistys [Aloitussivu | Suomen Tourette- ja OCD-yhdistys](#)

Palveluverkko Etelä-Pohjanmaalla:

- Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä palveluverkko Etelä-Pohjanmaalla [Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä palveluverkko Etelä-Pohjanmaalla \(EPSHP\) - Duodecim \(terveysportti.fi\)](#)

Innokylä:

- [Neuropsykiatrisesti oireilevat nuoret – asiakkaan polku \(yli 13-vuotias\) - Perhekeskus Etelä-Pohjanmaa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Yhteystietoja

- Sote-keskukset
  - Lääkärien vastaanotot <https://www.hyvaep.fi/palvelu/laakaran-ja-hoitajan-vastaanotto/>
  - Kiirevastaanotot: <https://www.hyvaep.fi/palvelu/kiirevastaanotot/>
- Perhekeskuksen asiakasohjaukset
  - Suupohja, Kurikka, Ilmajoki, puh. 040 640 2436, arkisin klo 9-11, 13-15
  - Seinäjoki, Isokyrö, puh. 050 344 8443, arkisin klo 9-11, 13-15
  - Lapua, Kaksineuvoinen, Järvi-Pohjanmaa, puh. 040 352 3841, arkisin klo 9-11, 13-15
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue www.hyvaep.fi
- Sosiaali- ja kriisipäivystys: puhelin 044 470 0444
  - Sosiaali- ja kriisipäivystykseen kuuluvat tilanteet, joissa tarvitaan kiireellisesti sosiaaliviranomaisen toimenpiteitä. Etelä-Pohjanmaan maakunnan asukkaiden sekä kunnissa oleskelevien henkilöiden äkillisistä ja välttämättömistä sosiaalipalveluista vastaa Etelä-Pohjanmaan sosiaali- ja kriisipäivystyskeskus.

Lähteet

- Kela. www.kela.fi Viitattu 1.6.2023
- Käypä hoito: neuropsykiatrinen valmennus. 2019. [Neuropsykiatrinen valmennus \(kaypahoito.fi\)](http://www.kaypahoito.fi)
- Käypä hoito: ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö) <https://www.kaypahoito.fi/hoi50061>
- Lehmuskoski Antero, Ålander Anne, Immonen Maila, Virtanen Nina, Lohijoki Hanna & Jokinen Taina. 2021. Kirjaaminen monialaisessa työyhteisössä. THL. [Kirjaaminen monialaisessa yhteistyössä \(julkari.fi\)](http://julkari.fi)
- Nepsyvalmennus. Neuropsykiatriset valmentajat ry. [Nepsyvalmennus | Neuropsykiatriset valmentajat ry](http://nepsyvalmennus.fi) Viitattu 1.6.2023
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2023. [Oppimisen ja koulunkäynnin tuki - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](http://okm.fi) Viitattu 1.6.2023
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 [Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](http://finlex.fi)
- Sotesanasto [Sote-sanastot - Sanasto - Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen keskeiset käsitteet \(thl.fi\)](http://thl.fi)
- Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326 [Terveydenhuoltolaki 1326/2010 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](http://finlex.fi)
- Kuvat [Papunet Kuvapankki](http://papunet.fi), poikkeus Seksuaalisuus [Upeita ilmaisia kuvia - Pixabay - Pixabay](http://pixabay.com)